

**ДРУШТВЕНА КОМПОНЕНТА
ОДРЖИВОГ РАЗВОЈА И КВАЛИТЕТ
ЖИВОТА У СРБИЈИ**

**SOCIAL COMPONENT OF
SUSTAINABLE DEVELOPMENT
AND QUALITY OF LIFE IN SERBIA**

Биљана С. Илић, доцент

Универзитет Џон Незбит,
Факултет за менаџмент
Парк шума Краљевића бб, 19000 Зајечар
biljana.ilic@fmz.edu.rs

Biljana S. Ilić, Assistant Professor

John Naisbitt University,
Faculty of Management
Park šuma Kraljevića bb, 19000 Zaječar
biljana.ilic@fmz.edu.rs

Драган Д. Михајловић,
редовни професор

Универзитет Џон Незбит,
Факултет за менаџмент
Парк шума Краљевића бб, 19000 Зајечар
dragan.mihajlovic@fmz.edu.rs

Dragan D. Mihajlović,
Professor

John Naisbitt University,
Faculty of Management
Park šuma Kraljevića bb, 19000 Zaječar
dragan.mihajlovic@fmz.edu.rsm

Дарјан М. Карабашевић,
истраживач-сарадник

Универзитет Џон Незбит,
Факултет за менаџмент
Парк шума Краљевића бб, 19000 Зајечар
darjan.karabasevic@gmail.com

Darjan M. Karabašević,
Research Assistant

John Naisbitt University,
Faculty of Management
Park šuma Kraljevića bb, 19000 Zaječar
darjan.karabasevic@gmail.com

САЖЕТАК

Основу опстанка живота на Земљи, као и основу опстанка и развоја читаве људске заједнице представља одрживост, која добија све више на важности због све интензивнијег коришћења природних ресурса, повећања становништва и све веће потребе за енергијом. Одрживи развој подразумева спајање три компоненте у јединствену целину. Прва компонента је економска одрживост, друга подразумева друштвену, док је трећа у вези са еколошком одрживошћу. У овом раду ће се акценат ставити на друштвену компоненту одрживости у Србији, која обухвата квалитет живота и индекс хуманог развоја. Приказаће се резултати ПЕСТЕЛ анализе, којом ће се на студији случаја града у источној Србији,

Раџ примљен:
12.10.2016.
Paper received:
10/12/2016

Раџ прихваћен:
24.10.2016.
Paper accepted:
10/24/2016

Кључне речи:

друштвена
компонента,
квалитет живота,
индекс хуманог
развоја, Зајечар,
PESTEL анализа

Key words:

social component,
quality of life, human
development index,
Zaječar, PESTEL
analysis

Зајечара, појаснити фактори који утичу на имплементацију концепта одрживог развоја у том региону.

АБСТРАКТ

Nowadays, sustainability is the basis for the survival on the Earth, as well as for the survival and development of mankind. This is connected with the increasing use of natural resources, increasing population as well as the growing need for energy. Sustainable development implies the merger of the three components in a single unit. The first one is the economic viability; the second component includes the social sustainability, while the third is linked to the environmental sustainability. The paper will put emphasis on the social component of sustainability in Serbia, which includes the quality of life, but also the index of human development. The paper will give the results of the PESTEL analysis – case study – the city of Zaječar in eastern Serbia, explaining factors affecting the implementation of the concept of sustainable development in this region.

Увод

Одрживост је свеобухватни појам који сагледавањем различитих компоненти доприноси једној новој филозофији како пословања тако и живота. Уведен је осамдесетих година прошлог века и обухвата друштвене, економске и еколошке факторе. Друштвена компонента развоја односи се највише на квалитет живљења људи, на њихове навике и животне стилове, јер се анализирањем тих фактора може доћи до закључака какав однос имају према свом окружењу. С обзиром на то да се свака делатност, почевши од оне примарне биолошке, затим преко производне и на крају друштвене, одвија у одређеном окружењу, потребно је истражити факторе из окружења који посредно или непосредно утичу на те делатности. У овом раду ће се дати опште дефиниције одрживог развоја, појаснити друштвена компонента развоја са квалитетом живота у Србији, као и индекс хуманог развоја. PESTEL анализом ће се представити показатељи окружења друштва у Србији, тачније друштва у једном од њених слабије развијених региона. PESTEL анализа обухвата испитивање града Зајечара, једног од већих у источној Србији, и у свој стандардни оквир испитивања додаје два нова фактора: еколошку и економску димензију развоја [1].

Закључни део рада садржи опште препоруке за даљи развој. Регион Балкана одувек је био занимљив за проучавање разних друштвених кретања и превирања, а Србија представља један сегмент у тој регији, те је са аспекта друштвеног развоја интересантна за посматрање. У Србији је евидентан неуједначен регионални развој. Са једне стране издвајају се Београд, Нови Сад и подручје централне Србије као развијени, док се са друге стране истичу региони на југу и истоку земље као слабије развијени. Управо су у мање развијеним регионима концентрисана природна богатства која се могу искористити на одрживи начин и истовремено побољшати квалитет живота локалног становништва. Под појмом одрживо коришћење природних ресурса може се сматрати супституција, замена необновљивих ресурса обновљивим. Слабије развијени региони у Србији обилују обновљивим изворима енергије, те је упутно такве изворе и искористити. Коришћење обновљивих извора енергије зависи и од степена еколошке свести одређене заједнице. Људи представљају један од главних стратегијских ресурса сваке организационе и друштвене структуре, стога процес образовања и подизања нивоа еколошке свести на нови ниво знања заузима изузетно значајну улогу у области управљања

друштвеним, али и производним процесима једне државе и њених региона. Регион источне Србије обухвата град Зајечар, као један од већих градова у овом делу земље. Град Зајечар са околином има пуно извора геотермалне енергије који се не користе на прави начин, већ се та енергија неповратно губи. У жељи да се искористе могућности обновљивих извора енергије и подигне друштвена свест на виши ниво када су у питању обновљиви енергетски извори, биће дат преглед фактора из окружења. ПЕСТЕЛ анализа примењена на источном делу Србије, тачније на граду Зајечару, приказивањем поменутих фактора указаће и на препреке у имплементацији одрживог развоја у овом делу региона.

ОПШТЕ ДЕФИНИЦИЈЕ ОДРЖИВОГ РАЗВОЈА

Усклађивање активности представља процес у коме се поред економске стране индустријске производње посматра и еколошка страна, односно утицај који људска делатност има на природно окружење. С обзиром на то да је људско друштво главни фактор покретања и деловања у окружењу, потребно је истаћи и значај друштвене компоненте развоја која укључује и квалитет живота. О проблематици одрживог развоја дискутовано је на највишим светским нивоима, о чему сведоче многобројна документа. Документ УН, *Извештај о заједничкој будућности* (Report of the World Commission on Environment and Development: Our Common Future) из 1987. године, сачињен од стране Светске комисије за животну средину и развој, представља један од таквих докумената. Исте године у овом Извештају Гро Харлем Брунтланд (Gro Harlem Brundtland), норвешка политичарка, лидерка политике одрживог развоја и јавног здравља, навела је основне препоруке одрживог развоја. Оне обухватају дугорочне еколошке стратегије одрживог развоја до 2000. године и шире, као и начине заштите животне средине које је могуће остварити бољом сарадњом између земаља у различитим фазама

економског и друштвеног развоја. Иако не постоји општеприхваћена и јединствена дефиниција одрживог развоја, најчешће је навођена она из Извештаја о заједничкој будућности: „Одрживи развој јесте развој који задовољава потребе садашњице, а да не доводи у питање способност будућих генерација да задовоље властите потребе“. По другом одређењу, одрживи развој подразумева равнотежу између потрошње ресурса и способности природних система да задовољавају потребе будућих генерација [2]. Једна од дефиниција одрживог развоја из истог извора гласи: „Одрживи развој представља интегрални економски, технолошки, социјални и културни развој, усклађен са потребама заштите и унапређења животне средине, који омогућава садашњим и будућим генерацијама задовољавање њихових потреба и побољшање квалитета живота на нашој планети“. Идеја одрживог развоја је убедљивија уколико се тумачи као начин да додатни ниво развоја може бити друштвено непотребан уколико се животна средина катастрофално деградира, ако већа неједнакост у расподели води политичким немирима и томе слично. Многи аутори су се последњих година бавили проблематиком одрживог развоја и објашњењем овог појма [3, 4]. Корисна дефиниција неодрживог развоја, која додатно објашњава одрживост, сматра да је неодрживост развој након кога еколошка штета кажњава привредни раст [5]. „Ако се развој дефинише као повећање благостања, онда одрживи развој значи несмањивање благостања током времена“ [6]. Одрживост имплицира одговорно понашање према будућим генерацијама, без обзира на чињеницу да оне немају право гласа и да не могу утицати на креирање политике [7, 8]. Одрживи развој тежи ка економском развоју, схваћеном у традиционалном смислу као повећање *per capita* благостања, али се томе прикључује и захтев за смањивање сиромаштва и неправде, као и захтев да „ресурсна основа“ националних привреда и светске економије мора да буде сачувана“ [9]. Дакле, може се закључити да одрживост

прожима све сфере савременог друштва, те да је тесно повезана са квалитетом живота и квалитетом животне средине у којој се живот и одвија.

ДРУШТВЕНА КОМПОНЕНТА И КВАЛИТЕТ ЖИВОТА У СРБИЈИ

Одрживи развој се усредсређује на задовољавање потреба људи и превазилажење сукоба између економије и екологије. Остваривањем овог модела у пракси могуће је створити услове да економија и екологија могу ићи руку под руку. Да би овај развој могао тећи без противречности, неопходно је истовремено уважавати социјална питања, почев од најнижег (локалног) до највишег (глобалног) нивоа њиховог испољавања [10]. Естетика поштује хармонију, екологија захтева хармонију. Естетски некултивисана животна средина неповољно делује на човека. Чиста животна средина, естетски оплемењена, претпоставка је савремене еколошке културе [11]. Људски ресурси, заправо друштвени капитал једне земље, заузимају значају улогу и представљају један од основних елемената за успешност, ефикасност, па и конкурентност једне државе у светским оквирима. Савремене, развијене земље света данас улажу доста у образовање и мотивацију својих људских ресурса. Такви ресурси поседују кључне компетенције за постизање успешности у свим процесима, било да су то производни, заправо привредни, или друштвени процеси. У Србији је изражен релативно низак ниво еколошке свести, те самим тим просечан грађанин нема изграђен позитиван став према потреби да делује на начин како би се смањило загађење, рационално користила енергија и променио однос према необновљивим ресурсима. Велики број грађана Србије не поседује ни здраве навике живота, док је евидентан пораст насиља на свим пољима (у породици, над животињама и слично). Проблем у Србији представља и третирање националних мањина и мањих заједница (верских нпр.). Према извештајима који су обухваћени у

Стратегији националног развоја Србије, готово четвртина грађана нема довољно самопоуздања, а нема ни поверења у туђе ставове, док на неки апсурдан начин ипак верује у своју надмоћ и свезнање. Мали је проценат омладине који учествује у раду политичких странака и уопште у раду разних удружења. Због лоше економске ситуације, омладина у Србији има мале шансе да изгради квалитетније стилове живота. Слабије развијена подручја у Србији не пружају готово никакву или пружају слабу шансу за учешће младих људи у креирању разних пројеката. Због евидентне социјално-економске неуједначености Србије и њених региона на плану друштвених вредности, у овом тренутку доминирају два проблема. Први проблем генерисан је у превеликим разликама унутар политичке и економске елите у погледу нормативног оквира новог друштвеног поретка, што омогућује истовремено постојање три модела друштвене репродукције: командног, тржишног и дивљег (неформалног). Други проблем је у чињеници да отприлике подједнак проценат људи у Републици Србији сматра да би економски развој и отварање нових радних места морали да имају првенство, чак и по цену извесног загађивања животне средине. Дакле, Србија се суочава с два задатка: први је да отклони противречности које ометају успостављање стабилне друштвене форме, а други је да избегне такве противречности на глобалном нивоу и да се уклопи у светски тренд одрживог развоја [12]. Наслеђене економске тешкоће и сиромаштво које постоји у Србији утичу на то да су распрострањени материјалистички циљеви, осећај несигурности и излагање ризику. Посебно се испољава отуђење сеоског становништва од природних ресурса у свом окружењу. Концепт друштвеног капитала истиче друштвене и културне аспекте људског понашања, односно указује на то да ове димензије имају економске импликације [13]. Грађани Србије, поготово старије генерације, више верују старим, некадашњим институцијама, него савременим.

Када се спомене благостање и квалитет живота грађана Србије, оно подразумева и ослобађање од страхова, право на слободу мишљења, безбедност од разних криминалних група и уопште од постојања претњи за миран живот и стабилност породице у једној држави. Грађани се прибојавају и немогућности државних органа и органа јавне безбедности да им пруже довољну заштиту и могућност истицања правде. Случај српског националног идентитета указује на то да структурне социоекономске варијабле можда јесу неопходан, али нису довољан услов за развој грађанског националног идентитета. Поред услова за стварање националног идентитета грађана Србије, који је у вези са могућношћу сталног развоја друштвене свести, један од услова представља и стабилан међународни оквир [14]. Колективни идентитет се повезује са националним питањима. Недовољно проучено научно питање јесте колективна свест, односно менталитет и карактер одређених мањих или већих друштвених група [15]. Колективни идентитет грађана Србије је разноврстан из разлога што је претрпео одређене промене и утицаје кроз разне временске периоде. Када су у питању идентитети, могу се побројати следећи појмови: родни идентитет, професионални, културни, етнички, религијски, регионални... Сви ови идентитети подлежу једном свеобухватном, а то је идентитет Европе. Грађани Србије желе да буду и део развијене Европе. Грађани се све више, посебно претходних деценија, приклањају цркви и религији, те та чињеница даје нову слику српског друштва. У креирању националног идентитета и прихватању одређених норми понашања велику улогу имају средства мас медија. Сагледавши претходно наведено, може се закључити да је друштвена компонента развоја тесно повезана са квалитетом живота. Ако би се квалитет живота ставио у центар неке замишљене слике, а око њега исцртали концентрични кругови, најближи круг центру би обухватао следеће ставке: економију, културу, окружење, људе и простор, здравље и социјално старање,

транспорт и приступ, друштвену безбедност, домаћинство, образовања, друштвену кохезију и укључивање. Следећи круг око побројаних појмова, нешто даље од центра, али у корелацији са њим, обухватао би економски, друштвени, државни и развој животне средине. На крају ових кругова могао би се исцртати прстен који обухвата обновљивост, рањивост и ризике, који су такође у релацији са претходна два круга. Дакле, центри квалитета живота се могу графички представити као тачке које у развоју исцртавају кругове (утицајне сфере) и ступају у међусобне хоризонталне (линеарне) и вертикалне (хијерархијске) односе. Центар и периферија повезани су међусобно токовима информација, капитала, радне снаге, идеја [16]. О поменутом моделу квалитета писано је као о интеграционом моделу одрживости и квалитета живота, који је повезан са одрживом стратегијом развоја на националном нивоу [17, 18, 19]. У зависности од циља испитивања, могу се издвојити одређени аспекти, релације и ограничења овог модела. С обзиром на то да се квалитет живота односи на појединца и регион (локалну заједницу), сва разматрања обухватају психосоцијални и економски аспект квалитета. Економски аспект се повезује са улагањима и квалитетом економије. Психосоцијални аспект се повезује са физичким и менталним здрављем, друштвеном сигурношћу, друштвеним институцијама (здравствене, образовне, судске), политичком стабилношћу и животном средином [20].

ИНДЕКС ХУМАНОГ РАЗВОЈА СРБИЈЕ

Колико је Србија заиста социолошки односно друштвено богата може се видети преко индекса људског развоја (HDI – Human Development Index), који представља композитни индекс развоја одређене територије [21]. Општи квалитет живота, изражен очекиваним трајањем живота, писменост и обухват становништва образовањем и економска добробит изражена производњом спадају у индекс HDI. Настао

је као резултат покушаја стручњака програма Уједињених нација за развој (Индекс људског развоја – HDI, 1993) да се покаже из различитих група – економски, социјални и еколошки – повежу у једну ширу меру достигнутог нивоа развијености одређене земље [22]. Потребно је напоменути да постоје проблеми у праћењу временске динамике самог обрачуна индекса за Србију.

Према светској мапи HDI из 2013. године, показатељи указују да се Србија сврстава у земље у развоју, те да је друштвено благостање у Србији у директној вези с показатељима економског развоја [23]. Како би се у Србији постигло друштвено благостање, неопходно је остварити мање циље у које спадају побољшање економске ситуације кроз разна улагања, између осталог и зелена улагања (примена савремених технологија, коришћење обновљивих видова енергије и слично). Подизање нивоа друштвене свести грађана о важности њиховог укључивања у друштвени живот Србије довело би и до могућности стварања „одрживих животних стилова“. Такви стилови би водили побољшању квалитета живота у земљи.

ПЕСТЕЛ АНАЛИЗА ГРАДА ЗАЈЕЧАРА

ПЕСТ анализа представља скраћеницу или акроним од следећих речи: политичко, економско, социолошко и технолошко окружење. Она је посебна метода анализе пословног окружења, те се користи за стратешко планирање развоја. ПЕСТ у свом изворном значењу анализира околину за тржиште у настајању или анализира већ постојеће тржиште, пружајући преглед спољне ситуације која може утицати на пословање у глобалу, односно на носиоце пословања. Међутим, ова анализа се може применити и у случајевима када се анализирају фактори који утичу на одређену појаву, а у овом случају на факторе који утичу на одрживост и развој, односно на примену одрживости и развоја у одређеној регији. Како би слика ПЕСТ анализе

била јаснија, потребно је објаснити сегменте којима се бави [24]. *Политичко окружење* – представља релевантан фактор јер се приликом разумевања политичке ситуације може схватити и одређена култура народа. Разумевање политичких прилика може бити од непроцењиве вредности, јер поједини политички прописи односно актуелна политичка ситуација могу зауставити развој како у економском тако и у друштвеном смислу. Ово је посебно важно за земље у развоју или за земље у транзицији, јер политички фактори за последицу могу имати позитиван или негативан исход разних пословних и других подухвата.

Економско окружење – здрава економија означава богатство државе, нације или регије, те на тај начин утиче на планирање одређених пословних и других процеса. Уколико се ради о економско здравом подручју, утолико се пре може очекивати да квалитет живота буде већи, а грађани спремнији на прихватање новина.

Социолошко-демографско окружење – кроз социолошко-демографско окружење могу се пратити кретање трендова и фактора популације, односно становништва потрошача који су актери како на тржишту тако и у друштву. Постојећи друштвени ставови могу бити предност или мана код одређених процеса. Овај део анализе укључује и степен образовања на локалном подручју, а битан је како за потенцијалну радну снагу тако и за потенцијалне клијенте, односно потрошаче и кориснике услуга. Уколико се ради о просечно ниже образованом кадру, трошкови образовања ће свакако бити већи.

Технолошко окружење – технологија се не односи само на технологију у смислу рачунара и апаратуре за пословање које доприносе већем учинку, већ и на инфраструктуру потребну за подршку модерним технологијама. Електронско пословање и дифузија веб-базиране технологије утицали су на брзину и унапређење многих пословних процеса. Наиме, чак и кроз најмањи степен глобалне присутности,

савременим е-пословањем покушава се доћи до остварења многобројних пословних и друштвених процеса. Постоји неколико проширених верзија ПЕСТ анализе, а у овом раду ће се представити верзија ПЕСТЕЛ анализе која на постојећа окружења (политичко, економско, социолошко-демографско и технолошко) додаје још и правни, као и еколошки оквир истраживања. Највећи значај ПЕСТЕЛ анализе лежи у њеној свеобухватности и јасно дефинисаним позитивним и негативним системским показатељима. Њена функција је да објективно представи валидацију и ограничења за успешно управљање пре свега одрживим пословним процесима, али и друштвеним односима, те се као таква може применити и на пословање и на истраживање фактора развоја.

ПЕСТЕЛ анализа одваја предности и мане одређеног процеса са аспекта утицаја политичких, економских и социјалних фактора у техничком и технолошком нивоу развоја, као и са аспекта еколошких могућности и законских оквира у којима се процес одвија. Сагледавањем предности и мана одређеног простора и уважавањем фактора који доприносе развоју или ограничењу ПЕСТЕЛ анализа даје њихов једноставни приказ, али се из те слике даље могу јасније видети елементи на које треба и мора да се утиче [25]. Тако се након успешног представљања окружења у коме се одвија одређени процес може применити и анализа SWOT, која даје предности, мане, снаге и шансе кроз елементе ПЕСТЕЛ анализе. ПЕСТЕЛ анализа града Зајечара приказана је у табели 1.

Табела 1. ПЕСТЕЛ анализа Зајечарског округа

Фактори	Предности	Мане
Политички	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Већина грађанства и политичких партија свесна је чињенице да је општина у тешкој ситуацији и да је потребно увести нови облик политичке управе у будућности. ▪ Локалне власти прихватају чињеницу да није могуће постићи даљи напредак и развој без концепта дугорочног одрживог развоја. ▪ Могућност страних улагања и приватизације коју прихвата градско руководство. ▪ Декларативна политичка воља локалних одбора иде у корист одговорног и дугорочног квалитета, уважавајући мишљење стручњака и стручних органа. ▪ Већина становништва која разуме концепт дугорочне одрживости жели да власт прихвати промене ка одрживом развоју. ▪ Реализација одрживости мора бити усмерена ка мотивацији људских ресурса, како би људски ресурси имали поверења у локалну самоуправу. ▪ Реализација процеса одрживог развоја региона – сарадња са менаџерима који прихватају концепт одрживости. 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Велика политичка тензија унутар политичког руководства и између политичких партија након избора. ▪ Могућност брзих политичких промена на локалном нивоу. ▪ Недостатак компетентних стручњака приликом доношења битних одлука за развој. ▪ Политички ауторитети избегавају чињеницу да без заштите природних потенцијала дугорочни економски развој није могућ, као ни квалитет живота. ▪ Стављање краткорочних индивидуалних циљева као приоритетних. ▪ Велики притисак над експертима и политичким ауторитетима од стране региона, у смислу да је јако тешко остварити било коју форму развоја у округу. ▪ Негативни политички утицаји из већих региона, односно из Београда. ▪ Ситна страначка неслагања утичу на лошу рекламу округа у медијима. ▪ Недостатак добро аргументоване критике у јавности и реаговања на критике. ▪ Недостатак добре комуникације. ▪ Слаба јавна критика и изношење мишљења јавности. ▪ Медијска препуцавања на политичкој основи. ▪ Недостатак стрпљења, мотивације и међусобне сарадње у промовисању одрживог развоја. ▪ Недостатак медијске усредсређености на промовисање концепта одрживости на локалном и националном нивоу. ▪ Системска слабост политичког државног врха. ▪ Недовољно учешће страних и домаћих фондова за финансијска улагања у програме одрживог развоја. ▪ Недовољна подршка и пропраћеност локалне самоуправе и јавних предузећа у спровођењу одрживог бањског туризма. ▪ Устаљена веровања да је оно што следи неминовност, недостатак вере становништва у боље сутра.

Економски

- Релативно добар и повољан географски положај, који би се могао валоризовати у будућности.
- Поновни развој рударског басена у Бору доласком до богатије руде бакра.
- Близина РТБ-а.
- Значајни постојећи капацитети за развој које је могуће обновити.
- Могућност снабдевања локалног тржишта здравом храном.
- Могућност развоја економских активности уз одређену сатисфакцију пољопривредних произвођача.
- Искоришћење постојећих геотермалних извора за топлфикацију одређених ентитета.
- Искоришћење постојећих геотермалних извора за загревање стакленика и пластеника.
- Искоришћење туристичких знаменитости, како би се остварила већа посећеност овог краја од стране туриста.
- Улагање у производне занате који су скоро заборављени.
- Предоминантна екстензивна пољопривреда.
- Већина кадрова који се бави руралним развојем не поседује задовољавајући ниво компетенција или свести за одржив развој.
- Недостатак адекватних садржаја за туристе.
- Ниска економска продуктивност и компетенције.
- Недостатак инвестиција и инфраструктуре.
- Мало учешће пољопривреде, као и недовољна понуда здраве хране у продавницама.
- Недостатак мањих продавница, односно супермаркета за понуду домаћих производа.

Социолошко-демографски

- У појединим деловима региона још увек је присутна позната гостољубивост српског народа.
- Постојање људи средњих генерација који су поред свега решени да остану (не желе да мењају средину).
- Побољшање социјалне политике у смислу већег ангажовања жена на руководећим функцијама.
- Могућност образовања кроз средње, високо и факултетско образовање младих.
- Недовољно развијени професионални пословни односи.
- Недостатак младих људи који би се могли даље образовати у правцу одрживог развоја.
- Апатија међу људима и генерално недостатак оптимизма када је потребно иницирати развој и напредак.
- Још увек присутне бројне предрасуде код млађег и старијег становништва.
- Лоша демографска слика становништва у региону.
- Одлазак младих људи ван региона.
- Дубоко укоренења љубомора међу људима и недостатак самопоуздања.
- Неопостојање шире свести о екологији.
- Недостатак еко-маркетинга и неупознатост са одрживим развојем.
- Недовољно добро развијена социјална политика када су у питању људи са посебним потребама.
- Недостатак бриге о старијим рођацима.
- Недовољна укљученост омладине и жена када су у питању друштвене активности.
- Висок ниво незапослености.

Технолошки

- Солоидна повезаност са главним републичким правцима (Параћин–Зајечар–Кула према Бугарској; Параћин–Зајечар–Неготин–Кладово ка румунској граници; Параћин–Зајечар–Књажевац–Ниш; Неготин–Зајечар–Књажевац–Ниш).
- Могућа изградња гасовода.
- Допуна техничке документације изградње регионалне депоније Халово код Зајечара.
- Доступан ТВ сигнал и покривеност мобилних мрежа (70%).
- Могућност за стицање и унапређење знања кроз образовање и напредну технологију.
- Недостатак добре путне инфраструктуре (регионалне и локалне).
- Нису сви путни правци истог квалитета.
- Недовољна повезаност компјутерске технологије и мрежа у читавом региону.
- Недостатак веб сајтова који се баве екологијом и дешавањима у општини.
- Око 30% територије није добро покривено мобилним мрежама.
- Слаба опремљеност пољопривреде.
- Недовољна искоришћеност хидрогеотермалних потенцијала у Гамзиградској, Брестовачкој и Николићевској Бањи.

Еколошки

- Релативно очувана здрава природа, али са растућим ризиком од загађења.
- Упознавање са могућношћу коришћења гаса.
- Депонија у Халову представља позитиван пример управљања отпадом.
- Могућност унапређења видова ловног, сеоског, конгресног и здравственог туризма.
- Недостатак здраве пијаће воде у околним мањим местима (Гамзиградска Бања).
- Неадекватно коришћење геотермалних извора енергије.
- Учестало коришћење пестицида и хербицида.
- Недовољна заштита од могућих поплава и природних катастрофа.
- Недовољан надзор, мониторинг над загађењем ваздуха и воде.

Правни

- Могућност увођења одговарајућих законских прописа, такси и пореза на загађење животне средине.
- Могућност прописивања локалног документа о правилном управљању отпадом, као и о правилној употреби земљишних пољопривредних ресурса.
- Недовољна анализа планске изградње и њеног утицаја на животну средину.
- Постојање пољопривредних домаћинстава који директно угрожавају чистоћу воде.
- Неадекватна брига за псе.
- Због некадашњих негативних искустава грађанство је изгубило веру у правосуђе, као и у правосудне органе.
- Недовољно разумевање правних акта и закона у домену заштите животне средине.
- Недовољна правна заштита животне средине.
- Правни акти који се тичу заштите животне средине су недовољно конзистентни.
- Неадекватна подела одговорности за животну средину.

Извор: Истраживања аутора

ЗАКЉУЧАК

На основу истраживања из фактора добијених ПЕСТЕЛ анализом, којом су дате предности и мане града Зајечара, може се извести закључак да је друштвена и еколошка свест становништва прилично неразвијена у схватању концепта одрживости, односно концепта одрживог развоја. Може се констатовати да су фактори из свих група са више мана него предности. Ово је посебно евидентно код политичких фактора. Политика је сложена и динамична реална друштвена појава која обухвата политичку свест, процесно и системско политичко деловање и друге политичке активности. Укључује разноврсне типове актера који се свим средствима боре за моћ одлучивања. Споразумевају се у оквирима прихваћених правила ради усаглашавања и остваривања својих ужих и ширих интереса и потреба у оквиру расподеле вредности. Политичко окружење даје специфичну организационо институционалну структуру, која је намењена за вођење јавних послова и решавање проблема у друштвеној заједници. Међутим, утицај политичких фактора може у одређеном друштвеном систему имати пресудан утицај на развој.

Ово је посебно изражено у земљама транзиције, у којој се налази и Србија. Фактори политике утичу на имплементацију одрживог развоја више са негативне стране, јер се из ПЕСТЕЛ анализе стиче утисак да се не заговара политика Одрживог

развоја у Србији. На тај начин се и свест друштва у испитиваном подручју не подиже на виши ниво и не проширује за један нови концепт вредности. Србија је богата природним изворима, ресурсима, посебно необновљивим потенцијалима енергије. Потребно је пронаћи начин да се ови потенцијали искористе, а самим тим би се поспешило економски развој региона, али и друштвена благодет, као и већа брига за животну средину. Међутим, без одговарајућег образовања, политике развоја, подизања нивоа друштвене свести не може се постићи неки већи напредак. Побољшање квалитета живота у Србији подразумева побољшање квалитета живота и у њеним регионима. Потребно је доста тога урадити како би актери на државном врху и у политичким партијама земље били сложни и прихватили једину истину: да се без системске, адекватне и одговорне политичке управе не може остварити бољитак за грађане у Србији. Адекватном политиком може се утицати и на побољшање економске ситуације у земљи. Стабилан политички терен привлачи иностране улагаче, инвеститоре, посебно у земљама које обилују природним ресурсима. Ресурсна основа се мора сачувати на адекватан начин, што значи и адекватно заштитити. Стога легални или правни фактори из окружења имају битан утицај приликом регулисања потрошње природних ресурса и загађења природне средине. Технолошки фактори се могу повезати увођењем нових, чистијих

технологија. У овом раду су представљени основни технолошки утицаји и истиче се да се само коришћењем технологије у циљу смањења загађења природне средине постиже одрживост у развоју. Аутори закључују да је одрживи развој у вези са квалитетом свих процеса које човек предузима и у којима је главни актер. Подизање нивоа свести о другачијем, пажљивијем опхођењу према природи, а самим тим посредно и према друштву, води и побољшању квалитета живота.

SUMMARY

The modern world has been faced with the challenge of global, shared responsibility for development in accordance with the needs of humans and nature, and recognizing that the Earth must be maintained in an acceptable manner. Modern business must have socially responsible behavior of all subjects, because they are all participants of the economic community. The best way to protect the environment, but also the best way to achieve the economic value, lies in using the natural resources in a manner that they remain available for future generations. The use of renewable natural resources is largely obtained, thus, saving non-renewable resources, and

preserving our environment. Therefore, it is necessary to comply with the principles of economic ecology so that humans would be in accordance with their natural selves, and also in order to meet the economic side of their existence. Great potential for both economic and conservation of natural values lies in the exploitation of renewable energy sources, but also raising public awareness of the entire community. The paper “The social component of the sustainable development and the quality of life in Serbia” presents the development of one of the three components of the sustainable development in Serbia.

The subject of the paper is essentially a social component of development in Serbia, and the quality of life, which is closely associated with it. Since Serbia is characterized by the uneven development of its regions, the emphasis is placed precisely on one of its less developed regions, i.e. Eastern Serbia, the town of Zaječar. The PESTEL analysis includes strengths and weaknesses of environmental factors in Zaječar, which also represent indicators of the level of public awareness of the concept of sustainability in this part of the country. The analysis determined the social disadvantages when it comes to the implementation of sustainable development in the Eastern region of Serbia.

ЛИТЕРАТУРА

- Ilić, B. (2016). *Strategijski pravci regionalnog ekonomskog i ekološkog razvoja turističkog potencijala Gamzi-gradske Banje*. Doktorska disertacija, Zaječar: Fakultet za menadžment.
- Održivi razvoj*. Преузето са http://sr.wikipedia.org/sr/Održivi_razvoj.
- Steurer, R., Martinuzzi, A. (2005). Towards a new pattern of strategy formation in the public sector: first experiences with national strategies for sustainable development in Europe. *Environment and Planning C: Government and Policy*, 23(3), 455-472.
- Carew-Reid, J., Prescott-Allen, R., Bass, S., Dalal-Clayton, B. (1994). *Strategies for National Sustainable Development: A handbook for their planning and implementation*. London: Earthscan Publications, 46.
- Boer, B. (1995). Institutionalising ecologically sustainable development: the roles of national, state, and local governments in translating grand strategy into action. *Williamette Law Review*, (31), 307.
- Davies, L. L. (2009). East Going West: The Promise of Assured Supply Laws in Modern Real Estate Development. *J. Marshall L. Rev.*, (43), 319.
- Lincoln, D. (2010). Alternative Energy and the Energy-Environment Disconnect. *Idaho Law Review*, (46), 473-507.
- Meadowcroft, J. (2007). National sustainable development strategies: features, challenges and reflexivity. *European Environment*, 17(3), 152-163.
- Gavrilović Jovanović, B. (1998). *Održivi razvoj – nova paradigma za razvijene i zemlje u razvoju. Rast, strukturne promene i funkcionisanje privrede Srbije*. Kragujevac: Ekonomski fakultet, 133-134.
- Штрбац, Н., Вуковић М., Воста Д., Сокић М. (2012). *Одрживи развој и заштита животне средине. Рециклажа и одрживи развој*. Бор: Технички факултет, (5), 18-29.
- Koković, D. (2010). *Ekologija kao način života. Svarog: Časopis za društvene i prirodne nauke*, (1), 75-84.
- Јавна расправа о Стратегији одрживог развоја Србије. Преузето са <http://javna-rasprava-sors.blogspot.rs/2007/09/91.html>.

13. Голубовић, Н. (2009). Друштвени капитал и економско-теоријски „империјализам“. *Зборник радова Матице српске за друштвене науке*. Нови Сад: Матица српска (128), 63-73.
14. Манетовић, Е. (2016). Српски национални идентитет: Поглед изван парадигме о модернизацији. *Српска наука данас / Serbian Science Today*, 1(1), 18-29.
15. Радаковић, М. (2012). Проблеми у конструкцији колективног националног идентитета. *Политичка ревија*, 11(3), 153-169.
16. Грчић, М. (2008). Цвијићева перцепција географског положаја Србије. *Гласник Српског географског друштва*, 88(2), 3-12.
17. Fahey, T., Maître, B., Whelan, T. C. (2004). *Quality of life in Europe: First results of a new pan-European Survey*. Luxembourg: Office for Official Publications of the European Communities.
18. Greenwood, D. (2000). *Local Indicators of Quality of Life*. Colorado Springs: Center for Colorado Policy Studies.
19. Audit Commission (2005). *Local quality of life indicators – supporting local communities to become sustainable*. London: Audit Commission.
20. Arsovski, S. (2005). Put od kvaliteta do kvaliteta života. *Festival kvaliteta. 32. nacionalna konferencija o kvalitetu*. Kragujevac: Mašinski fakultet, (I), 3-16.
21. *Izveštaj o humanom razvoju Srbije (2008) HDI*. Preuzeto sa http://www.undp.org.rs/download/nhdr2008_ser.pdf.
22. *Показатељи хуманој развоја*. Преузето са https://sr.wikipedia.org/sr/Pokazatelj_humanog_razvoja.
23. *World map of HDI*. Преузето са <https://www.google.rs/search?q=world+map+hdi+2013>.
24. *PEST analiza*. Preuzeto sa www.ebizmags.com/sto-je-pest-analiza-i-cem.
25. Ilić, N. (2012). *Sustainable Rural Development in Case Study of Posavotamnavas Area*. International research doctorate in the economics and management of natural resources, XXIV Cycle, Bari: Università LUM Jean Monnet.